



„Nemcsak nem haladunk, de hátrafelé megyünk...”¹ Csongrád vármegye és az örökváltság az 1832–36-os országgyűlésen

Sáfrány Tímea *

* Eszterházy Károly Egyetem, Eger, Történelemtudományi Doktori Iskola, PhD hallgató

Kulcsszavak

országgyűlés
reformkor
örökváltság

national assembly
Reform Era
voluntary redemption

Absztrakt

Tanulmányomban bemutatom a két Csongrád vármegyei követ, Klauzál Gábor és Bene József között az örökváltságról történő szavazás kapcsán kibontakozó konfliktust. Elsőként ismertetem az 1834. szeptember és december közötti vonatkozó diétai eseményeket, a két követ által elhangzott beszédeket. A tanulmány második részében vázolom a Csongrád megyei politikai eseményeket, ismertetem a közgyűléseket, ahol a követutasítások megszülettek. A harmadik részben bemutatom a kormányzati tevékenységet, amelynek az volt a célja, hogy az örökváltságot megbuktassa az alsótáblán. Végül összegzem a kutatás során felmerülő kérdéseket.

A Bérenger–Kecskeméti szerzőpáros a vég nélküli csatározások hosszú, terméketlen diétájának nevezi az 1832–36-os országgyűlést (Bérenger–Kecskeméti 2008: 230). A diétát megelőzően az országos bizottsági munkálatok megyei tárgyalásain lehetőség nyílt a reformok széleskörű megvitására. A korszak történelmét feldolgozó Horváth Mihály szerint az 1832. december 16-ra összehívott országgyűlésre a reformok hívei nagy reményekkel érkeztek.² A reformerek nem alkottak szilárd többséget még az alsó táblán sem, ráadásul az országgyűlés folyamán megoszthatóknak, utasításaik megváltoztathatóknak bizonyultak (Kecskeméti 2008: 188–189). Ez már a diéta elején a rendszeres bizottsági munkálatok sorrendje kapcsán kibontakozó vitában is megfigyelhető volt, de az úrbéri tervezet sorsa még határozottabban alátámasztja ezt a tényt.

A tanulmány címében olvasható Kölcsey idézet jól kifejezi az előzetes nagy várakozások nyomán érzett csalódást. Az 1832–36-os országgyűlés megítélésében napjainkig nagy súlya van Kölcsey Ferenc naplójában és leveleiben rögzített gondolatainak.³ Kölcsey ugyan csak két évet töltött a diétán, de fontos időszakban, s ő is kiemelten foglalkozott az örökváltság ügyével, e tanulmány központi témájával.

Az önkéntes örökváltságot az úrbéri V. törvénycikk-tervezet 2. §-a tartalmazta. Ezt a többi úrbéri törvénytervezettel együtt hosszas viták

után 1833. november 19-én terjesztették fel az uralkodóhoz. A királyi válasza kilenc hónapot kellett várni, végül az 1834. augusztus 28-án keltezett és 30-án kihirdetett leirat elutasította azt. Vele együtt a másik két nagy jelentőségű javaslatot is, az úriszéket korlátozót (VII. tc.), illetve azt, amely a jobbágyok személyi és vagyonbiztonságát biztosította volna (VIII. tc.). Pajkossy Gábor arra hívta fel a figyelmet, hogy a kutatók mindezülig nem vizsgálták azt, hogy pontosan miért kellett ennyi időt várni a királyi válasz megszületéséig. Saját kutatásai alapján kijelentette, hogy a Magyar Kancellária, élén Reviczky Ádám gróffal, csak a szeptember végi szavazást követően döntött arról, hogy a megyékben megváltoztatja a követutasításokat (Pajkossy 1996: 1191–1192).

Az örökváltság elhúzódó vitái során a megyék, többnyire a kormányzat nyomására, megváltoztatták korábbi álláspontjukat. Reviczky október elején tizenegy megyét keresett meg, hogy ott változtassák meg a követeknek küldött utasítást, ezek között szerepelt Csongrád is.⁴ Ennek hatására a megye 1834. november 19-i közgyűlésén rögzítette és a követeknek utasításba adta, hogy a királyi választ kell elfogadniuk. A kormányzat akciója a december 10-i szavazásra beérett, 25 megye 22 ellenében elfogadta a királyi választ, s így az önkéntes örökváltság ügye ezen a diétán megbukott.

Klauzál Gábor reformkori politikai tevékenységének vizsgálata során talákoztam először azzal a konfliktussal, amely közte és a másik Csongrád megyei követ, Bene József között kialakult az örökváltságról szóló szavazás kapcsán. A megye szeptember 9-én tartott közgyűlésén döntött a királyi válasza vonatkozó pótutasításról, amelynek értelmezéséről vita alakult ki a két követ között. Ennek csúcspontja a december 10-i szavazás volt, amikor az országgyűlésen a két követ egymással szemben is védte saját álláspontját a pótutasítás értelmezése kapcsán. Tanulmányomban ezt a konfliktust mutatom be, és problémacentrikus elemzést nyújtok a mögöttes meghúzó országos és Csongrád megyei politikai eseményekről a királyi válasz kihirdetése és a december 10-i szavazás között eltelt időszakban.⁵

A diéta

Az országgyűléseken megtörténhetett, hogy a vármegye két követe közt elvi, nézetbeli különbség alakult ki. A konfliktus olykor nemcsak elveik ütközésében nyilvánult meg, hanem a követutasítás értelmezésében, követi kötelességük teljesítésének módjában is. Ez történt a csongrádi követek esetében is. Bene József főjegyző, kezdetben Csongrád megye első, majd második követe idősebb és tapasztaltabb volt, aki már több országgyűlésen is képviselte megyéjét. Politikai hovatartozását tekintve konzervatív beállítottságú volt, azonban nem vetett el minden reformelképzelést. Későbbi pályafutása kormányhűségről és konzervativizmusról tanúskodik.

Klauzál Gábor viszont élete első diétai szereplését kezdte meg Pozsonyban. A megyei közéletben fizetéses táblabíróként működött, s részt vett az országos bizottsági munkálatok megyei véleményezésében (Barta 2006: 28). Személyében egy reformer, liberális követet küldött a megye az országgyűlésre. Nagybátyja, Babarczy Imre alispán volt, de elveik különböztek. Klauzál apja, majd bátyja, Imre gróf Károlyi Lajos szolgálatában állt. Klauzál Imre táblabíró tagja volt a követutasítás kidolgozására összehívott bizottságnak is (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1832: 1139). Szintén tag volt a későbbi követ, Horváth Lajos, akit Bene lemondása után küldtek Pozsonyba.⁶ Horváth kevésbé volt aktív személy, Klauzál támogatta működése során.

A követutasítás a megye közönségének álláspontját foglalta magába, azonban a megye és küldöttjének véleménye nem minden esetben egyezett. A követeknek az utasításnak megfelelően kellett szavazniuk az országgyűlésen, ha nem így jártak el, akkor a megyének jogában állt a követet visszahívni, és mást küldeni helyette. A követek kötelessége volt meghatározott időközönként jelentést küldeni a megyének, amelyben beszámoltak a diétai eseményekről, csatolták az elkészült tervezeteket és naplórészleteket. A követutasításokra és jelentésekre – mint alapvető forrásokra – először Degré Alajos hívta fel a figyelmet (Degré 1974: 145; Molnár 2003: 5). Ennek ellenére napjainkban sem ismertek

a megyék többségének utasításai, amelyekből az ott zajló politikai küzdelmeket, átrendeződéseket jobban megérthetnénk.⁷ Az utasítások ismeretében világosabb kép alakulhatna ki a követek tevékenységéről is. Degré azt hangsúlyozta, hogy nem a követ személye a fontos, hanem az általa képviselendő utasítás tartalma (Degré 1974: 147; 150). A tartalom módosítására azonban a követeknek is lehetősége volt, illetve előfordult, hogy maga a követ is részt vett az alaputasítás megalkotásában. Torna megyében mindkét követ, Csapó Dániel és Bezerédj István is tagja volt az utasítást kidolgozó bizottságnak (Braun 1978: 141). A jelentések megfogalmazásával, különféle nyelvi eszközök alkalmazásával befolyásolható volt a közgyűlés, de a követ magánlevélben is megírhatta, hogy pontosan milyen pótutasítást vár el. Deák Ferenc nemcsak jelentéseiben, hanem magánlevelezésében is gyakran utalt arra, vagy fejtette ki részletesen, hogy milyen instrukciót szeretne kapni (Dobszay 2010: 2–3).

Előfordult, hogy a követ nem az utasításnak megfelelően szavazott, majd arra kérte megyéjét, hogy utólag hagyják azt jóvá (Dobszay 2010: 2–3). Máskor az alap- vagy pótutasítás megfogalmazása, esetleges ellentmondásai nyújtottak lehetőséget arra, hogy a követek saját nézeteiknek megfelelően értelmezzék azokat. Ilyen esetekben alakulhatott ki a csongrádi követekéhez hasonló konfliktus. A követek olykor utasításukkal ellentétesen is szavaztak, vagy azért, mert arra hivatkoztak, mint a Szatmár megyei Eötvös Mihály, hogy reményük van az utasításuk megváltoztatására, vagy személyes elveiket és meggyőződésüket helyezték előtérbe az instrukciókkal szemben. Megtehették azt is, hogy figyelmen kívül hagyták az új, megváltozott utasítást és a régi szerint szavaznak, ha az jobban megfelelt felfogásuknak. Így tett Patay Sámuel abaúji követ is (Pajkossy 1996: 1192). Az, hogy ezeknek lett-e következménye, az a küldő megyétől függött. A fentebbi példákban említett „*renitens*” szavazatok az önkéntes örökváltság javaslatának tárgyalásakor fordultak elő.

Az örökváltság tárgyalásának első szakasza 1833 áprilisától november közepéig tartott, ekkor terjesztették fel a javaslatokat az uralkodónak. A tárgyalás második szakasza a resolutio megérkezésétől, 1834. augusztus 30-tól a december 10-i, utolsó szavazásig tartott. A felsőtábla két meghatározó alakja ekkor már nem tartózkodott Pozsonyban, báró Wesselényi Miklós az erdélyi diétára távozott, míg gróf Széchenyi István al-dunai útja miatt volt távol.⁸ Szintén távol maradtak az örökváltság tárgyalásaitól a Károlyi család tagjai is. György csak az országgyűlés elején és végén jelent meg Pozsonyban. István a „*hallgatag mágnás*” szerepét töltötte be, és Lajos sem gyakran látogatta a főrendek üléstermét.⁹

Az alsótábla reformellenzékének soraiban ott találjuk Bezerédj Istvánt, Pázmándy Dénest, Beöthy Ödönt, Kölcsey Ferencet, Klauzál Gábort és az 1833 májusában érkező Deák Ferencet. A kormányzat igyekezett megváltoztatni a szavazati arányokat, ennek következtében több korábbi reformer követ a

kormányhoz pártolt: mint például a Baranya megyei Siskovics József vagy a Tolnát képviselő Ragályi Tamás. Az egykori ellenzéki követ, Somssich Pongrác alnádor, akit a személynöki pozíció elnyerésében még az ellenzék is támogattott, természetesen meg kellett feleljen a kormányzat elvárásainak. A kormány nemcsak „lélekvásárlással”, hanem a követutasítások megváltoztatásával is igyekezett a számára megfelelő eredményt elérni.

Tanulmányomban nem térek ki az 1833-as évben folyt vitákra, arra azonban szeretnék utalni, hogy az ellenzék már akkor sem volt egységes ebben a kérdésben. Az örökváltság, azaz a földesúri terhek örökös megváltása egy sor más kérdéssel is összekapcsolódott, például a jobbágyok birtokbírhatásával, földtulajdonhoz juttatásával és a nemesi birtok problémáival. Ezek a tematikák komoly vitákat eredményeztek, amelyekben az ellenzék sem volt teljesen egységes. Kezdetben abban a kérdésben is megosztottak voltak, hogy a jobbágyok telkeik megváltása mellett a nemesi birtok tulajdonjogát is megkaphassák-e. Több megye követe, köztük Deák is úgy vélekedett, hogy a jobbágyok nemesi birtokot is vásárolhassanak. Ezt Klauzál nem támogatta, s élesen elkülönítette a jobbágytelek bírhatását a nemesi birtokbírhatástól (OJK 1832–36. IX. 178–180).

S. Sándor Pál az ellenzéki erőviszonyok változására hívta fel a figyelmet az első kerületi szavazás (1833. április 27.) és az azt követő voksolások összevetésével.¹⁰ Tilcsik György rámutatott arra, hogy Vas megye esetében S. Sándor adatai hibásak, ami azonban nem csak erre a megyére volt igaz.¹¹ Azt kijelenthetjük, hogy az ellenzék 1834 nyaráig főlényben érezhette magát. Kölcsey Ferenc 1834 júniusától kezdve Kende Zsigmondhoz írt leveleiben gyakran megemlítette, hogy a királyi válasz még mindig nem érkezett meg, ami miatt egyre borúlátóbbá vált (Pajkossy 1996: 1194; vö. Szabó G. 2015: 68). A kancellária az elkészített törvényjavaslatokról 1834 első hónapjaiban alakította ki a maga véleményét, s folyamatosan terjesztette fel az uralkodóhoz, azonban az utolsó javaslatról csak június közepén készült el a véleményezés. Az uralkodó június vége és július eleje között hozta meg döntését, s ezután szövegezték meg az augusztus 30-án felolvasott királyi választ (Pajkossy 1996: 1205).

A *resolutio* elutasította az önkéntes örökváltságot, s tárgyalását a jogügyi munkálatba sorolta. A leiratot az augusztus 30-i elegendő ülés után, szeptember 2-től kezdték el tárgyalni a kerületi üléseken. Szeptember 27-én került sorra az örökváltság, Kossuth az Országgyűlési Tudósításokban megjegyezte, hogy némely megye, amely korábban pártolta azt, most megváltoztatta utasítását, és a királyi választ támogatja, és példaként Zemplén megyét említette (OgyT. 182. c.). Zemplén addig következetesen kitartott a reform mellett, csak ezen az ülésen szavazott ellene, majd a „*zempléni fordulat*” után ismét támogatta azt. További négy megye és a Jászkun kerület is megváltoztatta szavazatát. A szavazat változásán azt értem, hogy a törvényhatóság

álláspontja megváltozott, akár ellenzőjévé, akár támogatójává vált az ügynek, esetleg nem voksolt, mert azzal is befolyásolta a végeredményt. Zemplén mellett elfogadta a királyi választ Bács és Torontál megye, illetve a Jászkun kerület. Sáros és Torna viszont az ellenzékhez csatlakozott, így ekkor 33 megye 13 ellenében továbbra is támogatta a korábbi országos határozatot.¹² Deákék fő érve az volt, hogy mivel a föld a földesúr tulajdona, ezért szerződhet a jobbágyával, s a tárgyat nem jogi, hanem urbáriális természetűnek tartották (OgyT. 183. b.).

Az úrbéri törvénycikkek vitája az október 16-i országos ülésen folytatódott (OgyT. 188. a.; OJK 1832–36. VIII. 277–295). Az örökváltság november 10-én került napirendre, s ellenzékiek sora, Kölcsey, Deák, Klauzál, Ghéczy Péter érvelt a korábbi határozat mellett (OgyT. 195. b., OgyT. 196. a.; OJK 1832–36. IX. 174–251). A személynök a királyi választ támogatta és az alkotmány sértetlensége, az ősiség, a nemesi birtokbírhatás, a fiscus öröklési joga mellett érvelt. A szavazáskor 25 megye 16 ellenében az országos határozat mellett adta le voksát, 8 pedig nem szavazott. A szeptember 27-i voksoláshoz képest már látható a változás. Volt öt olyan megye, amely az előző alkalommal az örökváltságot támogatta, de most nem szavazott, három pedig megelőzően elfogadta a királyi választ, most viszont nem szavazott. Tehát ezek figyelembevételével kell értelmeznünk a szavazás kimenetelét. Újonnan három megye, Moson, Pest és Verőce fogadta el a királyi választ, ők az előző szavazáskor még az országos határozat mellett voltak, Bereg és Vas nem szavazott szeptember 27-én, de most ők is a leiratot fogadták el.¹³

A főrendek november 17-én tárgyalták az örökváltságot. Egyedül gróf Pálffy Fidél tárnokmester szólalt fel, aki fájlalta, hogy az alsótábla nem tudja megváltoztatni korábbi döntését, és a királyi válasz ellenére is pártolja az ügyet. Kossuth megjegyezte, hogy az ülés előtt tartott magántanácskozáson báró Vay Miklós és gróf Károlyi Lajos az alsótábla határozatát támogatta (OgyT. 198. b.). Károlyi az 1834. szeptember és december közötti időszakban csak ezen az ülésen vett részt (OgyT. 198. b.).

A felsőtábla elutasító leirata után újakezdték a tárgyalásokat, a november 27-i kerületi ülésen került sor a következő voksolásra. 23 megye 19-cel szemben még támogatta az örökváltságot (OgyT. 200., 201.). Kossuth feljegyezte, hogy a november 10-i ülés óta három megye, Baranya, Heves és Csongrád megváltoztatta az utasításait, és ez a három voks elveszett, de a szavazás részletezésével adós maradt. Csongrád megye ezen a szavazáson már nem támogatta az örökváltságot (Pajkossy 1996: 1195). Kossuth a december 1–3. közötti ülésekről szóló tudósításában már Krassó megyéről is azt írta, hogy megváltoztatta az utasítását, és a királyi választ fogadta el (OgyT. 201.).

Ilyen előjelek után következett az utolsó, december 10-i szavazás, amelyen 25 megye 22 ellenében a királyi választ fogadta el.¹⁴ A Kossuth által

jelzett három megye már nem támogatta az országos határozatot, öt megye pedig, Abaúj, Győr, Torna, Ung és Pozsega, amely a november 10-i szavazáson nem szavazott most szintén a királyi választ fogadta el. Bihar és Zemplén megyék, amelyek a korábbi voksoláson nem szavaztak, most támogatták az örökváltságot. Hont megye, amely korábban szintén az országos határozat mellett volt, most nem voksolt.

Az ellenzék a december 10-i ülésen a vita utolsó perceiben is az örökváltság mellett fejtette ki érveit. Azonban volt két követ, akiknek beszéde nem közvetlenül a tárgyról szólt, hanem utasításuk tartalmát boncolgatták. S. Sándor Pál szerint Klauzál a megváltozott utasítás „*pongolya*” fogalmazását akarta kihasználni reformnézetei védelmében (S. Sándor 1948: 103). Kossuth a november 27-i szavazás kapcsán közölte, hogy Csongrád megyének a november 10-i szavazást követően megváltozott az utasítása, amivel inkább Klauzál eljárását támasztotta alá (OgyT. 200., 201.). Kászonyi Dániel visszaemlékezésében azt írta, hogy „*olyanok is voltak, kik szabadelvű utasításaikkal ellentétben szavaztak és a kiknek követtársaikkal ellentmondottak, mint Klauzál Gábor Bene Józsefnek Csongrádból [...]*” (Kászonyi 1885: 530). Kászonyi szerint az utasítás az örökváltságot fogadta el, és Bene értelmezte másképp azt.

Tanulmányom központi kérdése a két követ között lezajlott polémia, ezért a történetek rekonstruálásához szükségesnek tartom a követek beszédeinek ismertetését és értelmezését. A december 10-i ülésen előbb Bene szólalt fel, aki – miután kinyilvánította szavazatát – kötelességének tartotta, hogy felolvassa az örökváltságra vonatkozó pótutasításukat, hogy a jelenlévők eldönthessék: „*vallyon változott e' a' Királyi Válasz kihirdetése után Küldőinek utasítása, vagy sem?*” (OJK 1832–36. IX. 421). A kérdésre adandó válasz egyértelmű, de Bene szempontjából az a legfontosabb, hogy mikor változott az utasítás, hiszen ez a két csongrádi követ közötti vita kulcsmomentuma. Az instrukció megváltozásáról tudtak a diéta résztvevői, de arról, hogy az mikor történt, nem feltétlenül volt pontos ismeretük. Bene előadta a resolutio utáni – szeptember 9-i keltezésű – első olyan pótutasításuk részleteit, amely a kérdéses pontra vonatkozott. „*Az 5-ik Czikkely 1-ső §-ára nézve a' Királyi Válasz olly módosítással fogadathatik el, hogy az érintett egyezések soha sem urbarialis, hanem egyedül törvényes per utján (via juris) semmisithessenek meg, a' 2-ik §-ban ezen szavak után: jura nihilominus Curialia, Regalia szerkesztessenek bé ezen szavak: allodialia*” (OJK 1832–36. IX. 421). Felolvasta azt a részt is, amelyben úgy rendelkeztek küldői, hogy azon pontok esetében, ahol nem tesznek észrevételt, ott az országos határozatot kell támogatniuk.

Bene úgy érvelt, hogy az allodialia szó hozzáadása módosítás, amiből „*azt gondolta, hogy az utasítás a' javallott Törvény ellenére, a' Királyi Válasz foglatját pártolja [...]*” (OJK 1832–36. IX. 421). Számára sem lehetett teljesen egyértelmű a pótutasítás szövege. Az V. törvény tervezetének 1. §-a elé írtakat, hogy a királyi választ kell elfogadni, a 2. §-ra is értette.

Véleményét megerősítette a megyétől november 19-i keltezéssel érkezett pótutasítás szövege, amely az adott §-ra vonatkozott, és amiben egyértelműen kijelentették, hogy a királyi választ kell elfogadni. Bene tehát már a szeptember 9-i instrukciót is úgy értelmezte, mint ami elutasítja az örökváltságot, s annak megerősítését látta a novemberi pótutasításban. Beszédének volt egy másik része is, amely nemcsak a jegyzőkönyvben, hanem az Országgyűlési Tudósításokban is fennmaradt. A jegyzőkönyv szerint azzal a céllal olvasott fel a pótutasításukból, hogy a követek „*eredeti tiszta kútforrásból*” ismerjék „*a' különböző előadások okait*” (OJK 1832–36. IX. 421). A Tudósítások ezt így közölte: „*És mintahogy ama véleményi és szavazati különbözőségnek, melly megyéje részéről e tárgyra nézve itten kimondatott*” felolvasva utasításait, „*hogy ebből, mint eredeti kútforrásból merithessék Csongrád vármegye követei különböző szavazatának okát*” (OgyT. 203. b.).

Míg a jegyzőkönyv különböző előadásokról, addig a Tudósítások különböző véleményről és szavazatról emlékezik meg. Azonban sem egyik, sem másik nem következett be a rendelkezésünkre álló források szerint, ha az előadásokat és a véleményt az országgyűlésen elhangzott beszédeként értelmezzük. A leirat kihirdetése után három olyan ülés volt, ahol szavaztak az örökváltságról, a szeptember 27-i és a november 27-i kerületi ülések, valamint a november 10-i országos ülés. Szeptember 27-én Csongrád az országos határozatra szavazott, de ezen az ülésen Bene József nem volt jelen, mert hazautazott, Klauzál pedig nem mondott beszédet (Bene hazautazásáról OgyT. 172.; a szeptember 27-i kerületi ülésről OgyT. 183.). A november 10-i országos ülésen mindketten jelen voltak, de csak Klauzál szólalt föl, és szavazott az országos határozat mellett, Bene viszont nem tett semmit (OJK 1832–36. IX. 178–180.; OgyT. 195.). November 27-én a kerületi ülésen Kossuth nem jegyezte föl a szavazást részletesen, de tudjuk, hogy Csongrád az örökváltság ellen voksolt (OgyT. 200., 201.; Pajkossy 1996: 1195). Így a két csongrádi követ konfliktusa nem az országgyűlés nyilvánossága előtt alakulhatott ki és játszódott le.

Klauzál a szeptember 9-i pótutasítást máshogy értelmezte (OJK 1832–36. IX. 440–442). Először az alaputasítás vonatkozó részeit ismertette a december 10-i ülésen, ami úgy rendelkezett, hogy a jobbágyok terheik örökös megváltása mellett telküket is megválthatják. Ezután a szeptember 9-i pótutasítás bevezető részéből idézett, amely arra vonatkozott, hogy a megye a felirat nagyobb részét továbbra is pártolja, „*nem vélvén czélerányosnak, és megegyeztethetőnek annak tartalmátul* [t. i. az alaputasításnak] fontos, és a' jobbágyoknak mind eddig czélba tett boldogításokat foganatosabban eszközölhető okok nélkül eltávoztatni [...].” (OJK 1832–36. IX. 441). Szerinte a pótutasításban pontosan le van írva, hogy mit kell elfogadniuk, az V. törvénycikk 2. §-nál csak az „*et allodialia*” módosítást iktatták be. Biztos volt abban, fejtegette, hogy neki a határozatot kell támogatnia, amíg meg nem kapta a november 19-i pótutasítást. Idézte a pótutasításból az V. törvénycikk 5. §-át,

amely az örökváltsági szerződések megvizsgálására vonatkozott, s felvetette, hogy ezek alapján miért hagynák ki az önkéntes örökváltságot a 2. §-ból, ha máshol rendelkeznek annak megvizsgálásáról. „*A 4^{ik} nemkülönben az 5^{ik} §-ra nézve elfogadtathatik a Királyi Válasz, oly mód, hogy az utóbbinak rendelkezése a fentebbiekhez képest szintén a' tökéletes és örökös kiváltságot tárgyazó egyezésekre is kiterjesztessen, és ez itt különösen kifejeztessen.*” (OJK 1832–36. IX. 441.; Vö. 1834. szeptember 9-i pótutasítás MNL OL A45. Act. praes. 1834:1700.).

Klauzál és Bene szavaiból arra következtethetünk, hogy a pótutasítás nem volt pontos, különösen az „*allodialia*” betoldás fontosságát értékelték eltérően. Klauzál beszédéből az is kiderül, hogy Bene levélben és szóban is próbálta őt meggyőzni a saját igazáról, de sikertelenül. A megyei közgyűlés is kiemelte az utasítás homályosságát, s nem vonták azért felelősségre, hogy attól eltérően szavazott. Klauzál beszédében arra is kitért, hogy az alsótábla többsége elfogadta azokat az érveket, amelyekkel alátámasztotta a korábbi országos ülésen tett szavazatát.

A kialakult vita középpontjában tehát a november 10-i ülés állt, ezért vizsgáljuk meg, hogy mi történt azon az ülésen, miként adta le a vitatott szavazatát Klauzál, és milyen körülmények között és miért hallgatott Bene. Az ülés elején a személynök ismertette a resolutio vonatkozó tartalmát, majd előadta az örökváltság ellenes érveket (OJK 1832–36. IX. 174–176). Zólyom megye követe után, aki csak szavazatát adta le, Klauzál szólalt fel. Beszédében először rögzítette, hogy a királyi haszonvételek nem képezhetik az örökös megváltás tárgyát, majd pótutasítását követve kijelentette, hogy a kuriális földek mellett az allodiális területek se legyenek az örökváltság tárgyai. Azaz elhatárolta a nemesi birtok és a jobbágytelek bírhatását, és csak az utóbbinak a jobbágyok birtokába juttatását támogatta. Hangsúlyozta, hogy a jobbágytelek tulajdonának megszerzése nem sérti a földesúri tulajdont. Beszéde második részében az előlülő észrevételeire reagált, hogy ebbe a munkálatba beletartozik az örökváltság, mert már korábban is rendelkeztek róla, hogy a jobbágytelek megvásárlói viseljék annak közterheit. Ha arról lehetett itt törvényt alkotni, akkor lehet a jobbágyok felszabadulásának módjáról is. Cáfolta azt is, hogy az örökváltság az ősiséggel ellentétben állna, példaként a régi úrbér behozatala előtt kötött váltsági szerződésekre utalt. A fiscust feláldozhatónak vélte a nemzeti előrehaladásért, arra hivatkozva nem lehet a megváltást tiltani. A birtokos nemességet sem látta veszélyeztetve a törvényjavaslat által, szerinte a megváltás bizalmat gerjesztene a földesurak iránt, s ott ahol, bizalom van a nemesség, a kormányzat és az ország többi lakosai között nem kell veszedelemtől tartani (OJK 1832–36. IX. 178–180).

Szavaira a személynök reagált, aki a fiscus és a jelen törvényjavaslat összeférhetlenségét hangsúlyozta (OJK 1832–36. IX. 180). Klauzál beszédének egyes elemei a többi követnél is megjelent,

Kölcsey is kijelentette, hogy a kormánynak csak a vagyontalan néptől van félnivalója és a bizalmat is hasonlóan fontosnak tartotta (OJK 1832–36. IX. 185., 187.; Csanád megye követe: OJK 1832–36. IX. 244–245). A legfontosabb jogi érveket Deák hangoztatta, amikor az incapacitas és az ősiség hibás értelmezésére hívta fel a figyelmet. Szerinte a megváltási tervet mellett is fennmaradna a földesúr és jobbágy közötti jogi kapcsolat, amivel megint csak azt támasztotta alá, hogy az örökváltság a szóban forgó úrbéri munkálatba tartozik (OJK 1832–36. IX. 192–194). Klauzál ezen az ülésen az országos határozatra adta le voksát, annak ellenére, hogy Bene nem értett vele egyet, szemben ült vele, végighallgatta Klauzál beszédét és nem tett semmit.¹⁵

Két megye követe is utalt arra voksa leadásakor, hogy személyes meggyőződése és utasítása között ellentét van. Torontál megye követe kedvetlenül bár, de kötelességből a királyi választ fogadta el.¹⁶ Nyitra megye második követe egyetértett a szepesi második követ érveivel, de nem szavazhatott vele azonosan, mert „*szent köteletségének tartja utasítását követni*” (OJK 1832–36. IX. 238). Klauzál beszédében nincs arra utalás, hogy utasítása számára nem lenne egyértelmű, vagy hogy annak ellenére szavazna. Az a pótutasítás, amely rögzítette, hogy a királyi választ kell elfogadnia november 19-én kelt, és azt, a következő november 27-i kerületi ülésen történt szavazáskor kellett érvényesítenie. Miután november közepén a főrendek visszautasították az alsótábla örökváltságot tartalmazó feliratát, újra szavaztak róla ezen az ülésen. Viták már nem voltak, csak a szavazás tényét rögzítette Kossuth (OgyT. 200., 201.).

Témánk szempontjából fontos a következő, december 1. és 3. között tartott kerületi ülésen elhangzott vita (OgyT. 201.). Az úrbéri kihágásokkal kapcsolatos törvényjavaslatra adott főrendi válasz szerint a tábla megrémült annak tartalmától. Klauzál felszólalásával indult polémia a december 10-i országos ülésen is folytatódott. Beszédében a főrendek rémületének okát fejtegetve, azt vetette fel, hogy a megyékben megpróbálnak egyes embereket befolyásolni, s azáltal elérni, hogy nekik kedvező utasítások szülessenek. Több megye követe is reagált szavaira, cáfolva vagy megerősítve azokat. Szluha Imre, Fejér megye követe szerint a törvényhatóságokat a saját meggyőződésük és nem a főrendek akarata befolyásolja utasításaik elkészítésekor. Péchy Ferenc Pest megye követe sem feltételezte azt, hogy az egyes megyék nem fontolják meg utasításaikat (OgyT. 201.). Hasonlóan vélekedett a baranyai Siskovics is. A kialakuló konfliktusban Deák kelt Klauzál védelmére, azzal hogy ő csak egyes emberekről beszélt. Deák szerint, ha egy nagy tekintélyű ember kísértetet kiált, akkor sokan, anélkül, hogy látnák, elfogadják azt, és nem bizonyosodnak meg annak valóság tartalmáról. Klauzál ezt követően újra felszólalt, hangsúlyozva, hogy ő nem egy egész törvényhatóságot vádolt, hanem olyan embereket, akiknek befolyásuk van az utasítások készítésére. Szavait félreértették, mert csak azt kérdezte, hogy van-e a főrendeknek befolyása az instrukciók készítésére, mire választ nem kapott, de „*elég szomorú feleletet ad erre a kérdésre a tapasztalás*” (OgyT. 201.).

Valószínűleg saját tapasztalatára utalt, hiszen ekkor már tudta, hogy a következő országos ülésen az örökválságot nem támogathatja. Felszólalásával tehetetlenségét és felháborodását is kifejezhette. Bezerédj István december 4-én Csapó Dánielhez írt levelében olvashatjuk, hogy Klauzál „*staféta által igyekezett*” megváltoztatni pótutasítását, mint tudjuk, sikertelenül (Bodnár–Gárdonyi 1918: I. 310). A vitában Péchy és Siskovics hevesen reagált Klauzál szavaira, aki azt állította, hogy adatai vannak a befolyásolásra, azonban további részleteket nem közölt (OgyT. 201.). Siskovics az országgyűlésen kezdetben az ellenzékkel tartott, majd eltért ellenzéki utasításaitól, amiért a kormány 1836-ban királyi tanácsosi, később zempléni főispáni címmel jutalmazta. Péchy is ellentétbe került haladó szellemű utasításával, elvesztette küldői bizalmát, aminek következtében Pest megye visszahívta (Pálmány 2011: I. 247., 1079.; Völgyesi 2016: 35; Völgyesi 2017: 106).

A kialakult vitában hat megye követte vett részt, Klauzál és Deák egymást támogatva, hozzájuk csatlakozott a Somogy megyei követ, Somssich Miklós, velük szemben Péchy, Siskovics és Szluha állt. A hat megye közül kettőnek, Csongrádnak és Baranyának a szavazata a december 10-i ülésen változott meg a korábbiakhoz képest, Pest megyéé pedig a november 10-i ülésen. Az utolsó szavazáson mindhárman elfogadták a királyi leiratot. Siskovics annak ellenére, hogy tagadta a főrendi befolyást, megyéjében az egyértelműen kimutatható volt. Baranyában maga a személynök és Majláth Antal tett lépéseket az utasítás megváltoztatására, utóbbi Répás Lipótot, Siskovics követtségét kereste meg, aki akkor a megyében tartózkodott, a kancellár pedig a helyettes alispánhoz fordult hasonló céllal (Pajkossy 1996: 1192). Siskovics is tudta már ekkor, hogy a következő alkalommal, korábbi szavazatukkal ellentétesen a királyi választ kell támogatniuk. Mivel Siskovics és Somssich Pongrác, a személynök rokoni kapcsolatban álltak, kérdéses, hogy nem volt tudomása arról, hogy mi történt a megyéjében.

A vita tárgyát képező főrendi, főispáni befolyás kérdése a december 10-i országos ülésen ismét szóba került. Az ülés kezdetén, miután a személynök elismételte érveit a királyi leirat mellett, rögtön Bene szólalt fel, aki a királyi leiratot támogatta (OJK 1832–36. IX. 421–422). A november 10-i és a november végi, december eleji események ismeretében érdekesebb, hogy miért tartotta Bene olyan fontosnak, hogy rögtön az ülés elején leadja szavazatát és megtámadja Klauzált. Lehetségesnek tartom, hogy a korábbi kerületi ülésen Klauzál által elhangzott vádak vezettek oda, hogy Bene ezt megtegye. Azzal, hogy már az ülés elején szavazott, behatárolta Klauzál mozgásterét. Ha követtség az utasítással szemben akart volna szavazni, azzal is csak neutralizálta volna a megye szavazatát. Klauzál azonban követte utasítását és ő is elfogadta a leiratot. Ballagi feljegyezte, hogy ez némi megütközést keltett elvbarátai között, azt feltételezték, hogy inkább negligálja megyéje szavazatát, semmint korábbi utasítása ellenére szavazzon (Ballagi 1897: 341).

A jegyzőkönyv nem tartalmazza, de Kossuth feljegyezte, hogy Klauzál azzal indokolta szavazatát, hogy „*küldői újlag felszólítatva, a resolutio következtében adott utasításokat más értelemben magyarázzák*” (OgyT. 203.). Utasításának megváltozását külső befolyással magyarázta, kijelentésével saját álláspontját is védte, miszerint az utasítás csak később, november 19-én változott meg, előtte viszont nem volt egyértelmű, ami lehetővé tette számára, hogy az örökválság mellett foglaljon állást. Ezzel arra is utalhatott beszédében, hogy megyéjét felszólították utasítása megváltoztatására. Az előző kerületi ülésen, miként arról már szó volt, Klauzál azt mondta, hogy adatai vannak a főrendi befolyásolásról, de konkrét bizonyítékokkal sem akkor, sem később nem állt elő.

A főrendi, főispáni befolyásról korábban kezdődött vita ezen az ülésen még erőteljesebben folytatódott, a beszédek jelentős része foglalkozott vele, s két követ a Klauzál–Bene konfliktust is érintette.¹⁷ A trencsényi Marczibányi Antal szerint a csongrádi követek konfliktusa nem tartozik az országgyűlésre, de biztos volt abban, hogy mindkét követ képes lesz tetteivel elszámolni a megyéje előtt (OJK 1832–36. IX. 425–427.; OgyT. 203.). Török Gábor, aradi követ részletesen kifejtette véleményét, mert ő is hasonló helyzetbe került követtségével, Aczél Antallal. Beszédében hangsúlyozta, hogy ha ő az utasítás értelmezésében követtségével ellenkező véleményen lenne, akkor megpróbálná meggyőzni saját igazáról, ha az nem sikerülne, akkor meggyőzné arról, hogy ne szavazzanak. Ha követtség mégis szavazna és nem úgy, ahogy szerinte kellene, akkor inkább semlegesítené megyéje szavazatát. Bene viszont nem tett semmit november 10-én, ezzel arra utalt Török, hogy tulajdonképpen Bene nem teljesítette követi kötelességét (OJK 1832–36. IX. 455.; Az aradi követek konfliktusáról S. Sándor 1948: 104.; Kászonyi 1885: 530).

A megváltozott utasítások és a főispáni befolyás ügyében összesen tizennyolc megye követte szólalt fel. Hét megye, Békés, Trencsén, Zala, Bars, Arad, Csongrád és Sopron küldötte elismerte a kormányzati ráhatást az utasítások megváltoztatására, míg tizenegy megye, Liptó, Esztergom, Baranya, Szepes, Sáros, Krassó, Árva, Máramaros, Gömör, Pest és Torontál vitatta azt.¹⁸ Deák azt mondta, hogy a praesidialisok kapcsán már egy megye panasszal élt, és ha bizonyítékok lesznek, akkor cselekedni fognak (OJK 1832–36. IX. 470–472). Lehetséges, hogy Klauzálra utalt, hiszen rajta kívül más követ nem emlegetett bizonyítékokat. A személynök nem értett egyet a követek által felhozott vádakkal, a megyéket függetlennek mondta, amelyek utasításukat teljes szabadsággal „*adják és adhatják*” (OJK 1832–36. IX. 455). Szerinte a főispáni befolyás törvényes alapon nyugszik, ők az országgyűlés ideje alatt is megjelenhetnek a megye közgyűlésein. Ez megtörtént Csongrádban is, 1835-ben tisztújítást tartottak Károlyi Lajos elnökletével (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1835:1115.).

A felszólaló követek között volt olyan, Krassóé és Baranyáé, akiknek utasítása az ülést megelőzően változott meg, de mégsem ismerték el a főispáni befolyást. Az örökváltság támogatói közül Szepes és Sáros követei sem ismerték el a befolyásolást. A kormányzati befolyást elismerők között csak Csongrádnak változott meg az utasítása, a többi megye az örökváltságra szavazhatott.

Az örökváltság kapcsán nem csak Klauzál és Bene, hanem Sopron megye követei, Nagy Pál és Niczky József között is nézeteltérés alakult ki. Nagy Pál a november 10-i ülésen a váltság mellett tartott beszédet, majd a november 27-i ülésen távollétében követtársa mégsem támogatta azt, de nem is szavazott a váltság ellen, voksát az országos ülésre tartogatta. Azonban a december 10-i ülésen nem szavazott Nagy Pál ellen, Sopron megye szavazata ismételen a váltságot támogatta, utasításukról nincs információnk (OJK 1832–36. IX. 199–203., 445–450.; OgyT. 201.). Titkosrendőri jelentések szerint az aradi követek, Aczél Antal és Török Gábor között is hasonló konfliktus támadt, mint Klauzálék között. Az értelmetlen utasítást Aczél a királyi válasz mellett, követtársa ellene magyarázta (S. Sándor 1948: 104). A köztük lévő ellentét nem befolyásolta szavazataikat, nem semlegesítették egymást, Arad végig az örökváltság mellett voksolt. Hozzájuk hasonlóan vita volt Jakabfalvy András és Ragályi Tamás tornai küldöttek között is (Uo.). Torna november 10-én nem szavazott, egy hónap múlva viszont a váltság ellen foglalt állást.

A csongrádi követek szeptember 9-i pótutasításának örökváltságra vonatkozó része pontatlanul lett megfogalmazva, így lehetőséget adott a követeknek, hogy saját felfogásuk szerint magyarázzák azt. A pótutasítás többi része pontosabb volt, de voltak benne olyan pontok, ahol nem rögzítették egyértelműen, hogy mit kell elfogadni. Az utasítások megszabták a követek mozgásterét, de mint láttuk nem egyedülálló az, ha egy megye követei között ellentét feszül az utasítások értelmezése kapcsán. Az utasításokat a megyei közgyűlések által kijelölt bizottság fogalmazta meg. Tanulmányom második részében Csongrád vármegye közgyűléseit és politikai életét vizsgálom meg a kérdéses időszakban.

A vármegye

A Bene József és Klauzál Gábor közötti ellentét és a diétán lezajlott események a megye közönsége előtt is ismert volt a követjelentésekből. Az utasítás megváltoztatása körül kialakult feszültség a megye közéleti viszonyaiban gyökerezett. Az országos bizottsági munkálatok megyei véleményezése során az úrbérrel foglalkozó csongrádi küldöttség haladó szellemiségű tervezetet készített. Azt javasolták, hogy a jobbágy az úrbéri tartozásokról örökre szerződhesen földesurával, de amellett tegyék lehetővé, hogy a jobbágy a telek tulajdonát is megszerezhesse. A küldöttség a telki haszonvétele szabad adás-vétele mellett az úrbéres telek tulajdonjogát is biztosítani akarta a jobbágyok számára (Völgyesi 2002: 80., 83.;

Barta 2006: 29).¹⁹ Völgyesi Orsolya felhívja a figyelmet arra, hogy a megyei javaslatok értékelésénél mérlegelni kell, hogy azokban a földesúri szolgáltatásokkal kapcsolatos örökös szerződések évente fizetendő összeget állapítanak meg, vagy egy olyan általános összeg fizetését rögzítik, amellyel a jobbágy egy összegben, örökre megválthatja magát. Csak az utóbbi esetben beszélhetünk arról, ami az országgyűlésen megfogalmazott önkéntes örökváltság tervezetként vált ismertté. A csongrádi javaslat nem használja és nem is írja körül pontosan az önkéntes örökváltság fogalmát (Völgyesi 2002: 85).

Károlyi Lajos főispán az operátumok közgyűlési tárgyalását mindenképpen össze akarta kapcsolni a követválasztással, remélve, hogy a király hamarosan összehívja az országgyűlést. Szándékáról hivatalosan értesítette Babarczy Imre alispánt, majd írt ügyvédjének, Jakó Istvánnak, hogy „*diplomatice*” hasson Babarczyra, hogy a kívánsága szerint járjon el (MNL OL P398. Károlyi család nemzeti levéltára. Missiles. 35306. Károlyi Lajos Jakó Istvánhoz írt levele. (1832. 06. 16.)). A következő negyedéves gyűlésen 1832. szeptember 10-én szerette volna mindkét ügyet elintézni személyes jelenléte mellett. Az operátumok megvitatása és a követek megválasztása mégsem egy közgyűlésen történt. Az előbbire valóban sor került szeptember 10-én, de Károlyi távollétében. A közgyűlési jegyzőkönyv szerint a király sürgette az operátumok tárgyalását, így azt nem halaszthatták későbbre (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1832:864.). Károlyi terve nem valósult meg, a követeket november 20-án, a főispáni helytartó jelenlétében választották meg, és kijelölték a követutasítás kidolgozásával megbízott küldöttséget is (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1832:1139.). Elnöke az alispán, tagjai Hajnik János mindszenti plébános, Dobossy Lajos, Klauzál Imre, Vidovich Mihály, Szabó László táblabírók, Kárász Benjámín, Müller Ignác és Horváth Lajos főszolgabírók, Nagy Ferenc, Kiss Dániel főügyészek és Kárász István aljegyző lettek.

Az utasítás alapvetően haladó szellemű volt, ragaszkodtak az országos bizottsági munkálatok tárgyalásához, ugyanakkor a nemesi jogok védelmét is hangsúlyozták. Rögzítették, hogy a követek minden fontos tárgyban kérjenek pótutasítást (Zsilinszky 1900: III. 20–23). Az alaputasítás a rendszeres bizottsági munkálatok tárgyalására vonatkozóan olyan általános alapelvet rögzített, miszerint a vitatások során a „hellyesebb javallatoknak elfogadását nem gátolhatják” (1834. augusztus 26-i pótutasítás, melyben utalás van az alaputasítás tartalmára vonatkozóan. MNL OL A45. Act. praes. 1834:1700.). A pótutasítások többsége még nem ismert. A számunkra fontos instrukciók közül az 1834. augusztus 26-i és a szeptember 9-i pótutasítás szövege áll rendelkezésre (MNL OL A45. Act. praes. 1834:1700.). Ha összevetjük az alaputasítás és a szeptember 9-i pótutasítás kidolgozóit, akkor azt látjuk, hogy a bizottság létszáma és összetétele is változott, az előbbiben tizenketten, utóbbiban nyolcan vettek

részt. A pótutasítás megalkotói közül öten már az alap instrukció készítésében is közreműködtek, Dobossy Lajos, Vidovich Mihály, Szabó László, Müller Ignác és Kárász István. Új tag lett Mericzay Antal plébános, Gosztonyi Sándor táblabíró és Beliczay Pál esküdt, az elnök Dobossy Lajos volt. Még nem ismert, hogy az egyes tagok milyen szerepet játszottak a testületi vélemény kialakításában. Azonban feltételezhető, hogy személyes kapcsolatban álltak a főispánnal, valószínű, hogy Károlyi rajtuk keresztül érvényesítette befolyását. A Jakó Istvánhoz írt levél is bizonyítja, hogy főispáni tevékenységét nemcsak hivatalos úton, hanem magánúton, alkalmazottain keresztül is kifejtette.

A követeknek kötelességük volt 15 naponként jelentést küldeniük a megyének a diétai eseményekről (Zsilinszky 1900: III. 23). Az általunk tárgyalt időszakból nyolc követjelentésről tudunk, ezek közül kettőnek csak a közgyűlési jegyzőkönyvben van nyoma, a többi azonban ismert. A jelentések keletkezéséből látható, hogy nem 15 naponként, hanem rövidebb időközökben keletkeztek.²⁰ A jelentések felét Klauzál, Bene szeptemberi és október eleji távollétében egyedül, másik felét követtársával együtt küldte el. A jelentéseket a szeptember 9-i, a november 19-i és a december 1-i közgyűléseken rögzítették a jegyzőkönyvben. A jelentések szűkszavúak, röviden beszámolnak a tárgyalt törvényjavaslatokról, illetve mellékelik az egyes törvénytervezeteket.

Egyetlen hosszabb terjedelmű jelentés van, amelyet Klauzál Gábor írt, szeptember 1-én, a királyi válasz kihirdetése után, s ahhoz csatolta a resolutio nyomtatott szövegét is (MNL CsML SZL IV. A. 3. b. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlés Iratai 1834:1371.). Ebben részletesen beszámolt a tized megváltásával kapcsolatos törvénycikkekről, majd rátért a királyi válaszra, s hosszasan taglalta, hogy továbbra is utasításának megfelelően arra törekszik, hogy „a Váltás díjának egyszeri letételével, a Jobbágyi tartozások eránti örökös szerződésekre való léphetést meg engedő” törvény megszülessen.²¹ Hangsúlyozta, hogy ez milyen jó hatással lesz a nemzeti ipar fejlődésére, valamint azt, hogy ez már az örökös tartományokban régóta megvalósult. Bízott benne, hogy az újabb felírás után majd az uralkodó is elfogadja az örökváltság melletti érveiket. Jelentésében nem kért az örökváltsággal kapcsolatban pótutasítást, hanem közölte, hogy ő következetesen kitart korábbi véleménye és szavazata mellett. Pótutasítást kért azonban a nádlás és a legelőelkülönítés kérdésében. Végül engedélyt kért arra, hogy a hónap végén, feltehetőleg Bene visszaérkezése után hazautazzon Csongrád megyébe. Erre nem került sor, az okát nem ismerjük.

A szeptember 9-i közgyűlésen jelölték ki azt a nyolctagú bizottságot, amely véleményezte a resolutiot, s egyben kiadta a szükséges pótutasítást (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:965.). Ekkor keletkezett az első olyan instrukció, amely a királyi válasz után meghatározta, hogy miként kell a követeknek az

örökváltság kérdésében szavazniuk. A következő közgyűlésen, november 19-én, egy újabb pótutasítás készült, amikor a megye számára világos lett, hogy követeik közt vita támadt az előző pótutasítás tartalmáról (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1277.).

A közgyűléseket rendszerint az első alispán, Babarczy Imre elnökletével tartották, azonban a szeptember 9-i generalis congregatiót nem ő, hanem a másodalispán, horgosi Kárász Benjámín vezette le. A másodalispán sokkal haladóbb elveket vallott, mint Babarczy, ezt mutatja a Klauzállal közösen beadott javaslata is az országos bizottsági munkálatok megyei véleményezése kapcsán (Barta 2006: 28. A beadott javaslat teljes szövege: Dobos 2009: 9–16). A december 1-i közgyűlésen Babarczy betegsége miatt nem tudott részt venni, s emiatt lemondását fontolgatta, amit Károlyi Lajossal is közölt. A jelenlévők azonban nem fogadták el (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1304.). Babarczy az 1835. augusztus 31-én megtartott tisztújításig hivatalban maradt, amikor jelezte, hogy betegsége miatt nem indul újra az alispáni tisztségért (Kaszap 1835: 4–5).

A jegyzőkönyvben a november 19-én kelt pótutasítás magyarázatát is rögzítették (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1305.). Babarczy kijelentette, hogy csak kötelességét teljesítette, mert Károlyi Lajostól november 15-i keltezéssel kapott egy levelet, amelyben a követek közötti ellentétéről volt szó. A két követ külön-külön is tájékoztatta őt. Károlyi Lajos ekkor Pozsonyban tartózkodott, november közepén megjelent a főrendek ülésén (OgyT. 198. b.). Babarczy nyilatkozata egyfajta magyarázkodásnak is tekinthető, amivel megindokolta álláspontjának megváltozását. Az alispán viselkedése konfliktuskerülő személyiségre utal, ezt erősíthette életkora és betegsége is. Károlyi főispáni tevékenységéről nem rendelkezünk elegendő információval, de levelezéséből az derül ki, hogy nyomon követte megyéje eseményeit.²² Titkosrendőri jelentések szerint Károlyi az országgyűlés alatt a Klauzál testvérek befolyása miatt a balközéphez tartozott (Pálmány 2011: I. 200). A jelentés tartalmát fenntartásokkal kell kezelni. Nem tartom valószínűnek, hogy akkora befolyással lettek volna Károlyi Lajosra Klauzálék. Klauzál Imre által Károlyihoz írt ismert levelek csupán gazdasági ügyekről szólnak, politikai ügyekről és az országgyűlési eseményeiről nem esik bennük szó.²³

A megyei események rekonstruálása további kutatást igényel. Az nem zárható ki, hogy mindkét követ igyekezett a maga nézeteinek megfelelő utasítást kérni a megyétől, s ezért személyesen vagy levelekkel hatni a közgyűlési résztvevőkre. Bene szeptemberben Csongrád megyében tartózkodott, az egyik titkosrendőri jelentés szerint „a felséges érdekekért nem csak az orsz. üléseken, hanem azon is működött, hogy a vm.-től jó utasítást eszközöljön ki – különösen az V. és a VIII. úrbéri tc.-ek ellen” (Pálmány 2011: I. 819). Klauzál, ahogyan azt már említettem,

futár által küldött levéllel, vagy levelekkel próbálta a már megváltozott utasítást visszaváltoztatni (Bodnár-Gárdonyi 1918: I. 310).

Kölcsey Ferenc Klauzállal ellentétben személyesen igyekezett megváltoztatni a pótutasítást, elutazott Nagykárolyba, hogy ott a közgyűlésen rábírja a nemességet a pótutasítás visszavonására.²⁴ Instrukciója szintén novemberben változott meg, de Kölcsey nem járt sikerrel, ezért követtársával együtt lemondott (Pajkossy 1996: 1193). Klauzállban is felmerült a lemondás gondolata, mert azt feltételezte, hogy elvesztette megyéje bizalmát. Zsilinszky azt írja, hogy a megye és az alispán is írt Klauzállnak, hogy biztosítsák töretlen bizalmukról (Zsilinszky 1900: III. 24). A közgyűlési jegyzőkönyvben azonban csak a megye által írt levélről tesznek említést (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1305.).

A megye Bene és Klauzál konfliktusát a pótutasítással lezártak vélte, azonban kettőjük viszonya a későbbiekben sem lett jobb. Zsilinszky feljegyezte, hogy a megye Wesselényi ügyét követeinek pártfogásába ajánlotta, Klauzál ennek megfelelően cselekedett, azonban Bene a kormány pártján állt. A barsi ügyben is ellentét volt közöttük, Klauzál a kormány álláspontját nehezményezte, ezzel szemben Bene nem kifogásolta azt (Zsilinszky 1900: III. 25–27).²⁵ Az országgyűlés után Bene elhagyta a megyét és kormányzati állást vállalt. 1845-ben a Károlyiak támogatásával, mint főispán tért vissza.²⁶ Klauzál és a megyei ellenzék ettől kezdve fokozatosan háttérbe szorult, a folyamat eredményeként az 1847-es országgyűlésre már nem Klauzál, hanem konzervatív unokatestvérét, Babarczy Antalt választották követükké (Zsilinszky 1900: III. 183).

Klauzál és Bene konfliktusának színterét a diéta adta, de mozgásterüket a megyében kiadott utasítás szabta meg. Az itt lezajlott események menetét befolyásolta és befolyásolhatta az alispán és a főispán személye is, tevékenységük mögött gyakran kormányzati megkeresés állt. Tanulmányom harmadik részében a kormányzat szerepét vizsgálom meg.

A kormányzat

Az örökváltságról szóló törvénytervezetet azért engedte át a felsőtábla 1833 novemberében, mert biztosították őket arról, hogy a király nem fogja azt szentesíteni. I. Ferenc, aki minden újítástól irtózott, ennek kapcsán azt mondta Wirkner Lajosnak, hogy az örökváltság által „*egy új, még nem ismert népes osztály létesülne, s ezen gyors változás által könnyen zavarok támadhatnának*” (Wirkner 1879: 71.; Beöthy 1904: 297–298). Wirkner biztosította arról, hogy ez nem fog olyan gyors ütemben bekövetkezni, mivel a jobbagyságnak nincs annyi pénze, hogy megváltsa magát. A király és a kormányzat célja ennek ellenére is az örökváltság elejtése volt.

Wirkner Lajos kancelláriai titkár, Reviczky bizalmasaként többnyire Pozsonyban tartózkodott, s ott igyekezett a kormány számára kedvező helyzetet teremteni. Mivel tevékenysége nem vezetett megfelelő eredményre, ezt mutatta a szeptember 27-i kerületi szavazás, a kormányzat más módon kívánta célját elérni. A kormány úgy akarta megbuktatni az örökváltságot, hogy úgy tűnjék, mintha azt maguk a kezdeményezők vetették volna el (Horváth 1886: I. 392).

Wirkner 1834. október 4-én azt írta Reviczkynek, hogy ha nem akarják elfogadni a törvényt, akkor lépéseket kell tenniük a megyékben az utasítások megváltoztatására (Pajkossy 1996: 1192). Megnevezte azokat a személyeket, akiket céljuk elérésére nyugodtan megkereshetnek az adott megyékben. Reviczky Majláth Antal véleményét is kikérte az ügyben. Végül október 7-én tizenhat megye fő-, illetve alispánjához és Scitovszky János roznányi püspökhöz fordult, hogy a megyék az úrbéri V. tc. 2.§-a és a VIII. tc. esetében a királyi választ fogadják el. A tizenhat megyéből tizenegy volt az örökváltság tárgyában érdekelt (MNL OL A45. Act. praes. 1834:1592.). Vas megyében Niczky János alispánt, Abaújbán Komáromy István alispánt, Szepesben Almássy Lajos alispánt, Hevesben Pyrker László egri érseket és főispánt, Csongrádban Babarczy Imre alispánt, Krassóban Gyürky Pál főispánt keresték meg. Mindkét törvénycikkre vonatkozóan Csanádban Tököly Péter adminisztrátor, Tornában Martinidesz László alispán, Győrben gróf Zichy-Ferraris Ferenc főispán, Verőcében Szegedy Ferenc főispán kapott felszólítást. A megkeresett főispánok hosszabb-rövidebb ideig jelen voltak az országgyűlésen (Pálmány 2011: II. 2328–2333). A megkeresettek közül hárman, Niczky, Komáromy, Almássy korábban alsótáblai követek voltak (Pálmány 2011: II. 2341–2342; I. 787–788). Niczky János titkosrendőri jelentésében is olvashatunk arról, hogy azon dolgozott, hogy a megyében megfelelő utasításokkal lássák el a követeket. Ekkor már királyi táblai ülnök volt (Pálmány 2011: I. 1050–1051).

A megkeresett megyék mindegyike támogatta az örökváltságot a szeptember 27-i kerületi ülésen, kivéve Vas megyét, amely korábban sem voksolt mellette. November 10-én azonban közülük Abaúj, Győr és Torna nem szavazott, Verőce pedig elfogadta a királyi választ (OJK 1832–36. IX. 174–251). Ezen esetekben csak a szavazatok változását tudjuk követni, az utasítások megváltozását nem. December 10-én Abaúj, Csongrád, Győr, Heves, Krassó, Torna, Vas és Verőce mind elfogadta a resolutio-t (OJK 1832–36. IX. 419–479). A megkeresések ellenére nem változott Csanádnak és Szepesnek az álláspontja, mivel továbbra is támogatták az örökváltságot. November folyamán Reviczky további négy megyét és szabad királyi városokat keresett meg. Figyelemmel kísérte a korábban felszólított megyék szavazatait, és fellépett azon követekkel szemben, akik nem a megváltozott utasításuk szerint szavaztak (Pajkossy 1996: 1192).

A kormányzat tevékenysége végeredményben sikeresnek mondható. Az utasítások megváltoztatásával az önkéntes örökváltság ügyét ezen az országgyűlésen sikerült elvetniük. Ferenczi Zoltán úgy vélekedett, hogy a szabadelvű reformok sikerét jobban biztosíthatta a követek személyes meggyőződése, mint a megyék utasításai, akik cserbenhagyták követeiket (Ferenczi 1904: I. 114).

Összegzés

A csongrádi követek konfliktusát elvi ellentétük és a pontatlanul megfogalmazott pótutasítás együttesen eredményezte. Vítájuk végén mindketten teljesítették kötelességüket és annak megfelelően szavaztak. Az események rekonstruálása során további kérdések adódnak. Miért hallgatott Bene József a november 10-i országos ülésen? A már ismertett titkosrendőri jelentés szerint a követ igyekezett olyan utasítást kieszközölni, amely alapján a kormányt támogathatta. Szeptemberi otthoni tartózkodása alatt ennek érdekében tehetett lépéseket. Célját ekkor még teljesen nem érte el, de leveleivel hathatott a megye vezetőire, vagy akár azokra is, akik részt vettek az utasítás készítésében. November közepén írt levelében Babarczy Imre alispántól kért magyarázatot (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1305.). Feltételezhetően azért hallgatott a november 10-i ülésen, mert biztos volt benne, hogy az utasítása meg fog változni. Követtársával kialakult személyes konfliktusát a december 10-i szavazáskor az országgyűlés nyilvánossága elé tárta.

Klauzál Gábor a kérdéses időszakban nem járt Csongrád megyében, de magánlevelezése útján kapcsolatban állhatott a megye ellenzéki csoportjával. Országgyűlési beszédében utalt arra, hogy adatai vannak a főispáni befolyásolásról, de arról további részleteket, konkrét bizonyítékokat nem közölt (OgyT. 201.). Nem zárható ki, hogy tudomást szerzett róla, hogy Reviczky kancellár az ő megyéjében az alispánt, tehát Klauzál rokonát kereste meg a kormányzati szándékok érvényesítésének igényével. Babarczy ekkor már idős, beteg ember volt, aki már visszavonulását fontolgatta. De a másodalispán, Kárász Benjámin, aki Klauzál elvbarátja volt, is tájékoztathatta őt a megyében történekről. Még ha fel is tárta volna bizonyítékait, kevés annak az esélye, hogy az örökváltság ügye mellett megtarthatta volna az erodálódó reformer többséget.

Az 1832–36-os országgyűlés az önkéntes örökváltság törvénybe iktatásával a jobbágyfelszabadítás felé kívánt egy nagy lépést tenni, ám az a hosszú viták ellenére sem sikerült. Tanulmányomat Kölcsey Ferenc gondolatával nyitottam, s azzal is zárom, annak érzékeltetésére, hogy miként értékelte a kimerítő diétai tárgyalásokat: *„Az úrbéri rendbeszedés egyike azon tárgyaknak, melyekben annyit beszéltünk, annyit akartunk, annyit vitattunk és alkudoztunk, hogy végezetre lábolthatatlan zavarok közé jutottunk.”* (Völgyesi 2000: 191).

1. sz. táblázat: Voksok megyékre lebontva 1833. szeptember 4. – 1834. december 10. között, 2018. A szerző táblázata.

A táblázatban minden megye voksa szerepel, ha arra a jegyzőkönyvben vagy az Országgyűlési Tudósításokban van adat. Üresen maradt a rovat, ha nincs információ a megye voksról vagy jelenlétéről. Ha biztosan nem volt jelen, akkor (x n) szerepel, ha pedig nem szavazott (x). Külön feltüntettem, ha a megye nem támogatta az örökváltságot, csak 32 évre, illetve ideiglenes időre, s ezeket a megyéket nem számoltam be a szavazatok összesítésekor. A táblázatból hiányzik az 1833. április 27-i kerületi ülésen történt szavazás, amikor Vas és Liptó az örökváltság ellen voksolt. Az utóbbi a datiak (adózás) tekintetében csak 32 esztendőre támogatta volna a megváltást. Turóc, Szabolcs, Gömör, Máramaros és Pest pedig csak a megváltás felét támogatta. Bereg megye nem örökre, hanem évenkénti census fizetésével fogadta el azt. A többi megye mind az örökváltság mellett voksolt. Mivel nem tudni, hogy hány megye vett részt az ülésen, és hogy azok közül hányan szavaztak az örökváltságra, ezért azt nem vettem fel a táblázatba.¹⁰ Az 1833. október 30-i és november 9-i országos ülés sem szerepel a kimutatásban. Azokon tárgyalták ugyan az örökváltságot, de nem szavaztak, hanem közfelkiáltással állapították meg a többséget, miután néhány megye közölte szavazatát.¹¹ A szavazatok összesítésénél kizárólag a megyéket vettem figyelembe, Horvátország, Turopolya, a kerületek, a városok és az egyháziak szavazatát (beleértve a nem szavazást és a távollétet is) lábjegyzetben jeleztem.

¹ S. Sándor, 1948. 79.; Vö. OJK 1832–36. V. 90–130.; OgyT. 77. b. S. Sándor Csanád, Krassó, Moson, Nógrád, Pozsony, Vas, Veszprém és Turopolya esetén pontatlan.

² S. Sándor, 1948. 81.; Vö. OgyT. 83. S. Sándor Liptó, Máramaros, Nyitra, Tolna, Torna, Jászkun, a városok és az egyháziak esetén pontatlan.

³ S. Sándor, 1948. 84. Vö. OJK 1832–36. V. 194–228.; OgyT. 84. a. S. Sándor Bihar, Máramaros, Pest, Torna, Vas, Zala, a városok és Horvátország esetén pontatlan. Saját számításaim alapján eltértem a Kossuth által lejegyzett eredménytől, amely szerint 24 megye 13 ellenében támogatta az örökváltságot.

⁴ S. Sándor, 1948. 86. Vö. OgyT. 88.

⁵ S. Sándor, 1948. 87. Vö. OgyT. 92. S. Sándor Arad, Csanád, Hont, Temes, Jászkun és Hajdú kerületek, a városok és az egyháziak esetén pontatlan.

⁶ OgyT. 183.

⁷ OJK 1832–36. IX. 174–251.; OgyT. 195.; 196.; 197.; 198.

⁸ OJK 1832–36. IX. 419–479.; OgyT. 203. b.

⁹ Félkövérrel jelöltem azokat a megyéket, amelyeket Reviczky Ádám kancellár 1834. október elején megkeresett a követutasítás megváltoztatása érdekében.

¹⁰ OgyT. 38.

¹¹ OJK 1832–36. V. 335–348.; OJK 1832–36. V. 411–412.; OgyT. 89.; OgyT. 93. b.

	Mellette	Ellene	Nem szavazott	Nincs jelen
1833. szeptember 4.	28	19 ¹²	1	
1833. október 1.	31 ¹³	8	2 ¹⁴	7 ¹⁵
1833. október 12.	24 ¹⁶	18	6 ¹⁷	
1833. október 21.	31 ¹⁸	14	2 ¹⁹	2 ²⁰
1833. november 6.	30	14 ²¹	2 ²²	2
1834. szeptember 27.	33	13 ²³		
1834. november 10.	25	16 ²⁴	8	
1834. november 27.[14]	23	19		
1834. december 10.	22	25 ²⁶	2	

¹² S Horvátország és Türopolya +2 = 21¹³ Egyházi rend és a városok +2 = 33

¹⁴ Horvátország +1= 3

¹⁵ Jászkun és Hajdú kerület +2 = 9

¹⁶ Városok és szabad kerületek +3= 27

¹⁷ Horvátország +1= 7

¹⁸ Jászkun és Hajdú kerület +2= 33

¹⁹ Egyháziak és Horvátország nem szavaztak +2= 4

²⁰ Horvátország követe nem volt jelen +1=3

²¹ Türopolya +1 = 15

²² Horvátország +1= 3

²³ Egyháziak, Jászkun kerület és Horvátország +3= 16

²⁴ Horvátország +1= 17

²⁵ OGYT. 200. Kerületi ülés, nincs felsorolva melyik megye mire szavazott, ezért a szavazatokról készült táblázatban ez a szavazás nem szerepel.

²⁶ Horvátország +1 = 26

IRODALOM

- Ballagi, Géza (1897): *A nemzeti államalkotás kora. (1815–1847)*. Budapest: Athenaeum.
- Barta, István (1966): *A fiatal Kossuth*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Barta, László (2006): *A szentesi örökvaltság. 2. bőv. kiad. Szentesi Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára.*
- Beöthy, Ákos (1904): *A magyar államiség fejlődése, küzdelmei, II. rész. 1. Az új Magyarország. Az 1825-iki országgyűléstől az 1848-iki törvények szentesítéséig*. Budapest: Athenaeum.
- Bérenger, Jean – Kecskeméti, Károly (2008): *Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918*. Budapest: Napvilág.
- Bodnár, Imre (1940): *Zemplén vármegye követi utasításai a reformkorban, 1825–1848*. Bölcsészdoktori értekezés. Debrecen: Pannonia Nyomda.
- Bodnár, István – Gárdonyi, Albert (1918): *Bezerédj István. I.* Budapest: Athenaeum.
- Bónis, György – Degré, Alajos (1972): *Szemponatok a reformkori követutasítások feldolgozásához*. Kézirat. Budapest.
- Braun, Sándorné (1978): Tolna vármegye és a rendi országgyűlések 1807–1847. In: K. Balog János (szerk.): *Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII.* Szekszárd: Tolna Megyei Levéltár, 125–174. p.
- Degré, Alajos (1974): Zala megye reformkori követutasításai. In: *Levéltári Közlemények, 1974/1.*, 143–162. p.
- Degré, Alajos (1976): Zala megye 1839. évi követutasítása. In: Baranyai György et. al. (szerk.): *Tanulmányok Deák Ferencről*. Zalai Gyűjtemény 5. Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár, 217–245. p.
- Dobszay, Tamás (2010): Kommunikációs csatornák a megyék és a diéta között a reformkorban. In: *Jogtörténeti Szemle, 2010/4.*, 1–7. p.
- Dobszay, Tamás (2017): Széchenyi István országgyűlési részvétele. Diétai itinerárium. In: *Korall, 70. sz.*, 109–130. p.
- Erdmann, Gyula (1989): *Zemplén megye reformellenzéke 1830–1836*. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár.
- Fazekas, Rózsa (2003): *Gróf Károlyi György naplófeljegyzései 1833–36. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II.* Nyíregyháza: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár.
- Ferenczi, Zoltán (1904): *Deák élete. I.* Budapest: MTA Könyvkiadó.
- Fónagy, Zoltán (1988): Az úrbéri operátum megyei tárgyalása (1830–1832). In: *Agrártörténeti Szemle, 1988/1-2.*, 20–46 p.
- Horváth, Mihály (1886): *Huszonöt év Magyarország történetéből 1823-tól 1848-ig. I.* Budapest: Ráth Mór.
- Kecskeméti, Károly (2008): *Magyar liberalizmus 1790–1848*. Budapest: Argumentum.
- Kerekes, György (1898): *Zemplén megye követi utasításai 1825-től 1848-ig, különösen a közgazdasági ügyekben*. Sátoraljaújhely: Zemplén kvtvny.
- Molnár, András (S. a. r.) (2003): „Tekintetes karok és rendek!“. *Zala megye országgyűlési követutasításai és követjelentései. 1825–1848. Válogatott dokumentumok*. Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár.
- Németh Vadász, József: *Baranya megye országgyűlési követutasításai 1807–1847*. Kézirat. Zala Megyei Levéltár.
- Pajkossy, Gábor (1996): Kölcsey követi lemondásának történetéhez. In: *Századok, 1996/5.*, 1191–1209. p.
- Pálmány, Béla (2011): *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja, 1825–1848*. Budapest: Argumentum Kiadó.
- S. Sándor, Pál (1948): *A jobbágység az 1832–36-os országgyűlésen*. Budapest: Légrédy nyomda.
- Sándor, Pál (1976): Deák és a jobbágység az 1832–36. évi országgyűlésen. In: *Tanulmányok Deák Ferencről. Zalai Gyűjtemény 5*. Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár, 125–175. p.
- Seresné Szegőfi, Anna (1987): *Borsod vármegye képviselője a reformkor országgyűlésein. Követutasítások és követi végjelentések*. Miskolc: Megyei Levéltár.
- Tilcsik, György (1986): Vas megye és az örökvaltság kérdése a reformkori országgyűléseken. In: Kiss Mária (szerk.): *Levéltári évkönyv 1986*. Szombathely: Vas Megyei Levéltár, 167–216. p.
- Völgyesi, Orsolya (2002): *Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején*. Gyula: Békés Megyei Levéltár.
- Völgyesi, Orsolya (2016): Fáy András, Pest vármegye követe az 1832–36. évi országgyűlésen. In: Tyekvicska Árpád (szerk.): *Studia Comitatus: Tanulmányok Pest megye történetéből. Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve 2015*. Szentendre: Ferenczy Múzeumi Centrum, 35–47. p.
- Völgyesi, Orsolya (2017): Vármegyei követek az 1832–36. évi országgyűlésen a titkosrendőri jelentések tükrében. In: *Korall, 70. sz.*, 84–108. p.
- Záhony, Béla (1929): *Borsod megye követutasításai a reformkorban*. Miskolc: Magyar Jövő ny.
- Zsilinszky, Mihály (1900): *Csongrád vármegye története. III.* Budapest: Csongrád vármegye.

FORRÁSOK

- Kaszap, Mihály (összeáll.) (1835): *Tekintetes nemes Csongrád vármegyének, méltóságos nagy-károlyi gróf Károlyi Lajos úr, császári 's királyi aranykulcos és fő-ispánság' helytartója ó nagysága' kegyes kormányzása alatt, 1835-dik eszt. kisasszony' hava 31-dikén Szegvár helységben tartott tisztválasztó széke alkalmával mondott beszédek.* Szeged: Grün János.
- Kászonyi, Dániel (1885): Egy régebbi kor férfiai. In: *Hazánk*, 1885/IV. 2. f. 519–534. p.
- MNL OL A45. Acta praesidialia.
- MNL OL P398. Károlyi család nemzeti levéltára. Missiles.
- MNL OL P415. Károlyi Lajos. Abaúj és Nyitra megyei főispánságával kapcsolatos iratok.
- MNL CsML Szentesi Levéltár IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jegyzőkönyv.
- MNL CsML Szentesi Levéltár IV. A. 3. b. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Iratai.
- OgyT.: *Országgyűlési Tudósítások*. In: Arcanum DVD könyvtár III. (2003). Kossuth Lajos összes művei. Budapest: Arcanum Adatbázis Kft.
- OJK 1832–36.: *Fels. Első Ferencz ausztriai császár, Magyar és Csehország koronás királyától Posony szab. kir. várossába, 1832-ik esztendőben karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar ország gyűlésének jegyző könyve*. I–XIV. Posony, 1833–36.
- Pajkossy, Gábor (S. a. r.) (2002): Kölcsey Ferenc: *Országgyűlési napokénti jegyzések*. Budapest: Universitas.
- Szabó G., Zoltán (S. a. r.) (2005–2017): *Kölcsey Ferenc. Levelezés. I–V*. Budapest: Universitas; 3. kötettől: Balassi Kiadó.
- Völgyesi, Orsolya (S. a. r.) (2000): *Kölcsey Ferenc: Országgyűlési napló*. Budapest: Universitas.
- Völgyesi, Orsolya (S. a. r.) (2011): Kölcsey Ferenc: *Országgyűlési dokumentumok*. Budapest: Universitas.
- Wirkner, Lajos (1879): *Élményeim. Néhány lap 1825-től 1852-ig terjedt nyilvános pályám naplójegyzeteiből*. Pozsony: Nirschy István könyvnyomdája.

JEGYZETEK

- ¹ Kölcsey Ferenc levele Kende Zsigmondhoz 1834. július 11. Szabó G. 2015: 95.
- ² Horváth 1886: I. 290.; Völgyesi 2002: 11. Horváth Mihály állítása szerint a reformok hívei többségben voltak az alsótáblán. Ezzel szemben, Kecskeméti Károly szerint a liberális álláspontot csak 20–22, a kormánypártot 16 megye támogatta, e két csoporton kívül a centrumhoz 8–9 megye tartozott. Az ellenzék a centrumhoz tartozó megyék megnyerésével tudott sikert elérni (Kecskeméti 2008: 188–189). Véleményem szerint az örökváltság kérdésében 1833-ban az ellenzék végig többségben volt, ezt alátámasztja az átlag 30 körüli voks. Az örökváltság megbukásában nem a centrumhoz tartozó megyéknek volt szerepe, hanem, a Reviczky Ádám által megkeresett megyék azok, amelyek döntően befolyásolták a szavazás kimenetelét.
- ³ Kölcsey Ferenc levelezésére és országgyűlési naplójára, jegyzeteire vonatkozó forrásgyűjtemények közül csak a kritikai kiadásokat emeljük ki: Völgyesi 2000.; Pajkossy 2002.; Völgyesi 2011.; Szabó G. 2005–2017.
- ⁴ MNL OL A45. Act. praes. 1834:1592. Az örökváltság ügyében 6 megyét, a VIII. törvénycikkkel kapcsolatban szintén 6 megyét, mindkettő esetében 5 megyét keresett meg.
- ⁵ Építő jellegű javaslataiért és tanácsaiért köszönettel tartozom Völgyesi Orsolyának. A levéltári források hozzáférésehez nyújtott segítségéért és támogatásáért köszönetemet fejezem ki Mezei Milánnak, a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola hallgatójának.
- ⁶ Bene 1833. március 11-én lemondott, Horváth április 30-án érkezett meg Pozsonyba, majd lemondása után ismét Bene tért vissza, aki 1834. április 20-tól vett részt az országgyűlés munkájában. Pálmány 2011: II. 2343.
- ⁷ Bónis – Degré 1972. Zala megye követutasításai a legjobban feldolgozottak: Degré 1976; Molnár 2003. A többi megye tekintetében a teljesség igénye nélkül: Németh Vadász; Seresné Szegőfi 1987; Záhony 1929; Bodnár 1940; Kerekes 1898.
- ⁸ Széchenyi távollétére vonatkozóan Dobszay 2017: 119–121.
- ⁹ Károlyi György 1833 decembere és 1835 júliusa között külföldön tartózkodott (Fazekas 2003: 16). Károlyi István nem volt jelen, vagy nem szólalt fel az általunk tárgyalt időszakban, Lajos csak a november 17-i ülésen vett részt Kossuth Tudósításai alapján (OgyT. 198. b.).
- ¹⁰ S. Sándor 1948: 79. A voksolásokra vonatkozóan: 81., 84., 86. A szavazásokról készült százalékos, kördiagramos ábrázolás: Sándor 1976: 168. A diagramok elkészítésének módjáról nem ad magyarázatot, ez problematikussá teszi értékelésüket és használatukat, amellyel, hogy azok hibás adatokon alapulnak. A szavazásokról részletes táblázatot készítettem a tanulmány mellékleteként.
- ¹¹ Tilcsik 1986: 208. Tilcsik szerint „ezek a forrásokra történő hivatkozások nélkül tett állítások nem felelnek meg a valóságnak, (...) Vas megye követei következetesen ellenzték az engedőleges örökváltság lehetőségének törvénybe iktatását”. Véleményem szerint S. Sándor akkor is pontatlan, amikor hivatkozik a megfelelő forrásokra. További pontatlanságok találhatóak az 1833. szeptember 4-i országos, október 1-i kerületi; 12-i országos; és a november 6-i kerületi szavazások eredményében. S. Sándor 1948: 79., 81., 84., 87.; Vö. OJK 1832–36. V. 90–130.; OgyT. 83.; OJK 1832–36. V. 194–228.; OgyT. 92. Kecskeméti Károly könyvének szavazási táblázatában az 1832–36-os országgyűlésre vonatkozó számadatai összesítésénél a táblázatok alján felcserélte a jobboldali és a baloldali szavazatokat. Így például a december 10-i szavazásnál 27 baloldali és 23 jobboldali szavazatot számolt össze. Ebben az esetben 26 kormánypárti (Horvátországgal együtt) és 22 ellenzéki szavazatot volt. Az egyes megyék voksainál is becsúsztak pontatlanságok, így Abaúj, Bács, Győr, Hont, Szatmár, Torna, Ung, Zemplén, a Jászkun kerület, a városok és az egyházi rend szavazatát tévesen adta meg. Kecskeméti 2008: 330–331., 338–340. Vö. OJK 1832–36. IX. 419–479.; OgyT. 203. b.
- ¹² Csak a szavazatok változását vettem figyelembe, s nem az utasításokét. A végeredménynél csak a megyéket számoltam, Horvátország, a kerületek, a városok, az egyháziak és Turopolya szavazatát nem adtam hozzá. A szavazatok részletezését lásd a mellékletben.
- ¹³ Az öt, korábban a váltságot támogató megye a következő: Abaúj, Bihar, Győr, Torna és Ung. A három, korábban a királyi választ támogató megye: Bács, Zemplén és Pozsega.
- ¹⁴ Horvátország követe is a resolutiora szavazott így összesen 26.

¹⁵ A követek ülésrendjéről Kossuth tudósított. A Csongrád megyei követek a középső asztalnál kaptak helyet, ahol egy adott megye követei egymással szemben ültek, ellentétben a másik két asztallal, ahol egy megye két követe egymás mellett ült (OgyT. 2. b.). Azt, hogy Bene jelen volt ezen az ülésen ő maga jelentette ki december 10-én elhangzott beszédében (OJK 1832–36. IX. 421–422.).

¹⁶ OJK 1832–36. IX. 245. Meg kell jegyeznünk, hogy a megye csak két esetben szavazott a váltság mellett 1833. április 27-én és 1833. november 6-án. Vö. a mellékletben található táblázattal.

¹⁷ A főispáni, főrendi befolyást először nem a december 1–3 között tartott kerületi ülésen hozta szóba az ellenzék. Balogh János, Bars megye követe a november 10-i ülésen beszélt a befolyásolásról, és arról, hogy egyes követeket a kormány megvásárolhat. A megjegyzés akkor vitát nem váltott ki, de a befolyásolás köztudomású volt az egész országgyűlés idején (OJK 1832–36. 230–235.; OgyT. 196. a.).

¹⁸ OJK 1832–36. IX. 419–479. Csepcsányi Tamás, Békés követe a diéta feloszlását is felvetette (435.). Nagy Pál arról beszélt, hogy ha a befolyásolás az ellenzék érdekében történik, akkor az nem elvetendő, de ha a kormány érdekében, akkor felszólalnak ellene (446.). Siskovics szerint abból nem csinálnak problémát, ha egy megye korábban nem támogatta és most támogatja a váltságot, csak az ellenkezőjéből. (464–465.).

¹⁹ Az operátumok kapcsán szakirodalmi háttérként meg kell megemlítenünk Barta István: A fiatal Kossuth c. könyvét és Fónagy Zoltán úrbéri operátumról szóló tanulmányát.

²⁰ 1834. szeptember és december közötti jelentések: szeptember 1., szeptember 9., szeptember 23. (MNL CsML SZL IV. A. 3. b. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlés Iratai 1834:1371.; 1834:433.; 1834:509.); október 2. (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1277.); október 17., október 31. (MNL CsML SZL IV. A. 3. b. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlés Iratai 1834:533.; 1834:560.); november 14., november 25. (MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1280.; 1834:1371.) Az október 2-i jelentés után közösen jegyezték azokat.

²¹ Uo. Barta László a szentesi örökváltságról szóló munkájában Klauzálnak ezt a követjelentését úgy interpretálta, mintha az Károlyi Lajos megyéhez küldött levelének válaszevele lenne. Ez a két szöveg keletkezési ideje miatt sem lehetséges, hiszen a követjelentés szeptember 1-én, Károlyi megyéhez intézett levele november 15-én kelt. Barta a két követ közötti konfliktusról is azt írta, hogy szavazataik egymást megsemmisítették. Barta szerint Károlyi György ekkor Szatmár megye adminisztrátoraként vett részt az ország politikai életében, pedig Károlyi György ekkor nem volt Szatmár megye adminisztrátora. Barta 2006: 30–31. Vö. MNL CsML SZL IV. A. 3. a. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési Jkv. 1834:1305.

²² Ezt bizonyítja Károlyi Lajos Jakó Istvánhoz írt levele, és Károlyi György Lajoshoz 1845-ben írt levelei, amelyekben Csongrád megye leendő főispánjának személyéről van szó. MNL OL P398. Károlyi család nemzetségi levéltára. Missiles. 34999.; 35001.; 35002. Károlyi György Károlyi Lajoshoz írt levelei. (1845. 04. 07.; 1845. 03. 17.; 1845. 03. 04.)

²³ MNL OL P398. Károlyi család nemzetségi levéltára. Missiles. 40002.; 40006.; 40007.; Klauzál Imre Károlyi Lajoshoz írt levelei. (1833. 03. 02; 1834. 08. 09.; 1834. 08. 06.)

²⁴ Érdemes röviden kitérnünk Zemplén megye utasításának alakulására, amelyet, ellentétben a csongrádival és szatmárral, megváltoztatása után visszavontak, így Zemplén 1834. december 10-én ismételten támogathatta az örökváltságot. Erdmann 1989: 67.

²⁵ A Bars megyei követek, Tarnóczy Kázmér és Balogh János beszéde miatt dorgáló királyi leirat érkezett, majd Baloghot, aki nyíltan kiállt Wesselényi mellett hűtlenségi perbe fogták. Balogh erre lemondott, a megye újraválasztotta, ekkor beszüntették ellene a pert. Klauzál ezt az ügyet sérelemként kezelte és a sérelmi felirat mellett foglalt állást.

²⁶ Károlyi György testvéréhez, Lajoshoz írt leveleiben olvasható, hogy azt szerették volna, hogy Bene legyen Csongrád megye főispánja, ezért anyagilag is támogatták. MNL OL P398. Károlyi család nemzetségi levéltára. Missiles. 34999.; 35001.; 35002. Károlyi György Károlyi Lajoshoz írt levelei. (1845. 04. 07.; 1845. 03. 17.; 1845. 03. 04.) Bene József is megemlíti az anyagi támogatást. MNL OL P415. Károlyi Lajos. Abaúj és Nyitra megyei főispánságával kapcsolatos iratok 5. cs. 105–106. Bene József Károlyi Lajoshoz írt levele. (1848. 03. 24.); Zsilinszky 1900: III. 93.

„Not just we do not advance, but we go to back...” Csongrád county and the voluntary redemption at the National Assembly of 1832–36

Tímea Sáfrány

In this study I try to review the conflict between the two envoys of Csongrád county: Gábor Klauzál and József Bene. The conflict was about the vote on the voluntary redemption.

Fristly I demonstrate the events of the national assembly of September to December in 1834 and I present the two envoys' speeches. Secondly I demonstrate the events of Csongrád county where the envoy-instructions were created. In the third part I present the governmental work which aim was to bring down the voluntary redemption in the national assembly. In the end I summarize the questions which have been arised in the research.